

Het begin van de sociale woningbouw in Tilburg

door Marjan Rossen

Precies zeventig jaar geleden werd de R.K. Woningbouwvereniging St. Joseph te Tilburg bij Koninklijk Besluit (KB) van 23 oktober 1913 goedgekeurd. Bij KB van 30 december van hetzelfde jaar werd ze toegelaten als vereniging uitsluitend werkzaam in het belang van de verbetering van de volkshuisvesting. Alvorens in te gaan op de problemen rondom het eerste woningbouwproject van deze vereniging wijden we enige aandacht aan de Nederlandse volkshuisvesting eind vorige eeuw en de Woningwet van 1901. Daarna volgt een schets van de woonomstandigheden in Tilburg, de oprichting van St. Joseph en de uitkomsten van het woningonderzoek van 1914.

De nadruk ligt op de discussies tussen St. Joseph, B en W en de gemeenteraad over de voorwaarden waaronder dit eerste sociale woningbouwproject in Tilburg zal gaan plaatsvinden.

Nederlandse situatie

De eerste maatregelen in Nederland ten behoeve van de volkshuisvesting dateren van na 1850. De versnelde economische ontwikkeling in vergelijking met de voorgaande jaren, ging gepaard met de groei van de steden. Toenemende werkgelegenheid trok arbeiders naar de stad. De Europese landbouwcrisis leidde na 1875 tot een extra grote vlucht van arbeidskrachten van het platteland naar de

industrie centra. Dit betekende een explosieve toename van de woningbehoefte en het ontstaan van het verschijnsel speculatiebouw.

De huisvesting van arbeiders in steden was slechter dan die op het platteland. Daar ontbrak de opeenhoping van mensen binnen een klein oppervlak met haar gevolgen. Uitzonderingen vormden de Twentse steden en Tilburg waar de arbeiders vaak een stuk grond bij hun woning hadden.¹⁾

Om de ontwrichtende effecten van

industrialisatie en verstedelijking op te vangen was een sociale wetgeving noodzakelijk. In het laatste kwart van de negentiende eeuw drong het besef door dat een "beter gevoede, beter onderlegde en minder afgebeulde arbeidersklasse ook een ondernemersbelang was".²⁾

De toenemende belangstelling van de bezittende klasse voor de huisvesting van de arbeiders blijkt uit de oprichting van enkele semi-filantropische woningbouwverenigingen. De leden van deze verenigingen voorzagen in het benodigde kapitaal voor woningbouw tegen een bescheiden dividend. Eveneens bouwden enige industriële woningen voor hun arbeiders. Nederlandse voorbeelden zijn Van Marken in Delft, Stork in Hengelo, Salomonsen in Nijverdal en Regout in Maastricht. Arbeiderswoningen die na verloop van tijd eigendom van de bewoners zouden worden werden gebouwd door de coöperatieve arbeiderswoningbouwverenigingen. Het beginkapitaal voor deze woningen werd bijeengebracht door

wekelijkse bijdragen van de leden. Door dergelijke initiatieven ontstonden in sommige steden buurten of straten waar betere woningtoestanden heersten. Het bleven echter "eilandjes in de krottenzee".³⁾ De meeste woningbouw werd verwezenlijkt door de particuliere bouwnijverheid. Deze legde zich echter niet toe op woningbouw voor de arbeidersklasse. Tussen 1850 en 1900 werden in Nederland slechts 5000 goede en goedkope arbeiderswoningen gebouwd, nauwelijks één procent van de totale woningproductie in die periode.⁴⁾

Woningwet

De onhygiënische krottenwijken vormden een bedreiging voor de volksgezondheid. Het besef dat men iets aan deze abominabele huisvesting moest doen groeide. Zowel de liberale burgerij als de arbeidersklasse dienden met hun pleidooi voor de Woningwet een eigenbelang. Het verlangen naar een socialer politiek beleid werd overgenomen door het kabinet Pierson dat in 1897 na een radicaal-liberale verkiezingsoverwinning tot stand was gekomen. Dit kabinet voerde liever sociale hervormingen door dan een uitbreiding van het kiesrecht. De overheid vond het haar taak om de gevolgen van het tekortschietende particulier initiatief voor arbeiderswoningbouw op te vangen door eigen activiteiten te ontplooiën. Dit resulteerde in de Woningwet van 1901.

In deze wet die in 1902 in werking trad werd het individualistisch beginsel van staatsonthouding verdrongen. Financiering van sociale woningbouw door de Overheid werd mogelijk in de vorm van geldelijke voorschotten en eventuele bijdragen.

Situatie Tilburg

In het begin van deze eeuw behoorde Tilburg tot de tien grootste steden van het land. Een opeenhoping van mensen zoals bijvoorbeeld in Amsterdam of Maastricht kwam hier niet voor. Tilburg is ontstaan uit een aantal verspreide nederzettingen. Door de uitbreidingen groeiden deze nederzettingen aan. Dicht opeengepakte huizen en

smalle straatjes bleven hier onbekend.⁵⁾ Bestond er dan geen woningnood.

In het begin van deze eeuw telde Tilburg 40.625 inwoners. Deze waren gehuisvest in 7841 woningen.⁶⁾ Op het moment van de telling stonden in totaal 335 woningen leeg. Van het totale woningbestand bestond 40% uit een- en tweekamerwoningen. Het gemiddeld aantal bewoners per vertrek bedroeg in de eenkamerwoningen 2.52 en in de tweekamerwoningen 2.12. De bezettingsgraad van de woningen was in vrijwel alle andere grote steden hoger. In de tabel zijn de getallen opgenomen van enige andere grote steden ter vergelijking.⁷⁾

Gemiddeld aantal bewoners per vertrek in
eenkamerwoningen   tweekamerwoningen

	1899	1909	1899	1909
Tilburg	2.52	1.94	2.12	1.84
Arnhem	3.5	2.97	2.10	1.99
Nijmegen	3.24	2.87	2.17	2.05
Haarlem	2.8	1.94	2.11	1.75

We zien dat het gemiddeld aantal bewoners per vertrek niet veel minder wordt. Wel neemt het aantal een- en tweekamerwoningen als percentage van het totaal aantal woningen in Tilburg sterk af.⁸⁾

Aantal een- en tweekamerwoningen in percentage van het totale woningbestand

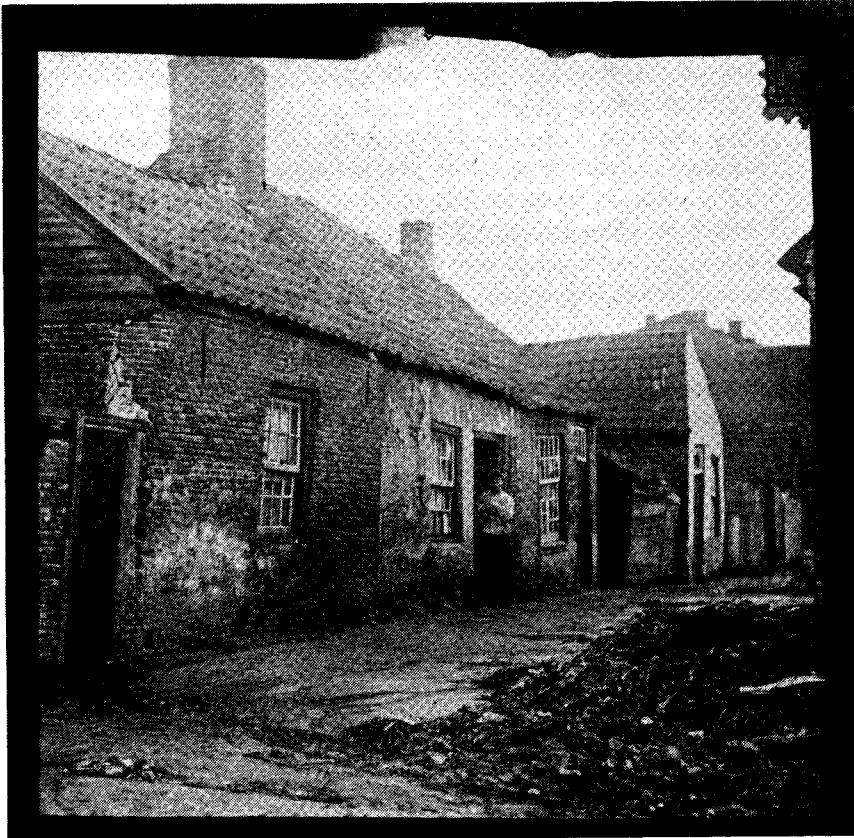
	1899	1909
Tilburg	40 %	18.01%
Arnhem	42.4	33.6
Nijmegen	39.9	37.85
Haarlem	39	24.65

Voor de bewoners van de kleinste woningen betekende dit echter geen verbetering. Hier trof men soms "8 tot 10 personen aan in één vunjige ruimte, waar ze woonden slapen en huisarbeid verrichten".⁹⁾ In kwantitatieve zin bestond er in Tilburg in het begin van deze eeuw geen woningnood. De gezondheidscommissie gaf voortdurend positieve beoordelingen van het

woningbestand. In 1910 besluit men zelfs een in 1904 door eisen van de woningwet gestart systematisch woningonderzoek voorlopig te staken. Men vindt het zinloos om de hele stad huis voor huis uit te kammen om de uitzonderingen te ontdekken.¹⁰⁾ Tot 1912 vindt er voldoende nieuwbouw plaats. Ondanks dat beginnen de huurprijzen te stijgen en wordt de vraag naar woningen groter. In 1913 spreekt men voor het eerst over woningnood.

De directeur van Publieke Werken, de heer J.H.E. Rückert, wijst het gemeentebestuur op de veranderende inzichten inzake gemeente-

lijk beleid. Vroeger beperkte de taak van het gemeentebestuur zich tot het leiding geven aan particuliere werkzaamheden. Gaandeweg, zowel door het feit dat de stad in inwonertal en in betekenis toenam, moet de gemeentelijke bemoeienis steeds verder strekken. Hij dringt aan op een zo snel mogelijk overleg met de in oprichting zijnde woningbouwvereniging.¹¹⁾ Rückert noemt hier voor het eerst de R.K. Woningbouwvereniging St. Joseph. Dit overleg is volgens hem nodig omdat de vereniging de steun van de gemeente nodig heeft om een rijksvoorschot te krijgen. Bovendien bestaat er in de gemeente behoefte aan niet te dure arbeiderswoningen. De cijfers ontbreken Rückert om te bewijzen dat er woningnood is. Normaal zou in een stad 3% van de woningen leeg moeten staan en dat is in Tilburg zeker niet het geval. Tilburg heeft behoefte aan arbeidersbuurten die in andere steden al met succes met rijkssteun werden gebouwd. Daarom is het belangrijk zo vroeg mogelijk invloed uit te oefenen op eventuele woningbouwplannen. De op-

Een van de lantaarnplaatjes (Oerlesestraat) welke Rückert liet zien op de tentoonstelling over volkshuisvesting in november 1913

richting van St. Joseph brengt Rückert op het idee een woningtentoonstelling te houden om de belangstelling te wekken voor het probleem van de volkshuisvesting.

Misschien zouden de Tilburgse fabrikanten, evenals Stork, Regout, Van Marken en Salomonsen, wel woningen willen bouwen voor de arbeiders. B en W nemen dit idee over wat resulteerde in de tentoonstelling over volkshuisvesting in november 1913.¹²⁾

St. Joseph

Intussen was zoals we zagen in 1913 de R.K. Woningbouwvereniging St. Joseph in oprichting. Deze vereniging is te beschouwen als een geesteskind van de leden van de R.K. Vereniging van Spoor en Tramwegpersoneel St. Raphaël de "Raphaëlieten".¹³⁾ Het was de eerste Tilburgse woningbouwvereniging uitsluitend werkzaam in het belang van de verbetering van de volkshuisvesting. De vereniging werd als zodanig goedgekeurd en toegelaten bij de Koninklijke Besluiten van respectievelijk 23-10-1913 nr. 41 en 30-12-1913 nr. 28.

Dat het hier niet ging om een fabrikkanten initiatief blijkt uit de samenstelling van het bestuur. De voorzitter was J.F. Horvers van beroep smid-bankwerker bij de spoorwegen, de secretaris J.F. Weber beroep ketelmaker bij de spoorwegen en de penningmeester R.R. Kuiper was van beroep timmerman. Allen waren op de een of andere manier betrokken bij de r k arbeidersbeweging.

De vereniging wilde met rijkssteun arbeiderswoningen bouwen die voldeden aan "de eischen van gezondheid, geriefelijkheid en goeden smaak en waar het afzonderlijk slapen van kinderen van beiden kunnen mogelijk is". De bewoners moesten naar "belijdenis en levensgedrag Rooms Katholiek" zijn.¹⁴⁾ Bij de opening van de tentoonstelling over volkshuisvesting beloofde burgemeester Raupp, nu de particuliere bouw terugliep, dat elke poging tot verbetering van de woontoestanden krachtig zou worden gesteund door de gemeenteraad. Hij sprak de hoop uit dat de belangstelling van de Tilburgers voor de volkshuisvesting zich zou uiteten in steun aan de nieuwe bouwvereniging St. Joseph.¹⁵⁾

Woningtelling

Tijdens de tentoonstelling werd min of meer erkend dat er sprake was van een zekere woningnood. Men besloot in 1914 een woningtelling te houden om inzicht te krijgen in de werkelijke toestand. Op 13 mei 1914 worden er 10846 woningen in de gemeente geteld. Op dat moment stonden 70 woningen leeg waarvan er 52 om uiteenlopende redenen niet voor bewoning beschikbaar waren. Resten slechts 18 woningen ofwel 0.17% in plaats van de 3% vereiste leegstand die landelijk als norm wordt gehanteerd om te kunnen spreken van normale woningtoestanden.

Tussen 1900 en 1914 was het aantal woningen in Tilburg toegenomen van 7841 tot 10846 een stijging van 38.3% en het aantal inwoners van 40.625 tot 54.611 een stijging van 34.4%. In 1900 stond 4.3% van de woningen leeg en in 1914 slechts 0.17%.

Vergeleken met de landelijke normen bestond er in 1914 dus woningnood. Het groeipercentage van de woningen oversteeg echter het groeipercentage van de bevolking gedurende deze periode. Waarom sprak men dan al niet eerder over woningnood. De bevolkingsgroei per jaar schommelde steeds tussen de 1.4 en 2.9% zodat er geen sprake was van een grotere groei gedurende de laatste jaren. Waarschijnlijk hebben we hier te maken met zowel een normverandering over aanvaardbare huisvesting als met een procentueel grotere toename van het aantal huishoudingen dan de procentuele toename van de totale bevolking.

De directeur van Publieke Werken concludeerde uit het woningonderzoek dat er boven de normaal plaatshebbende woningaanbouw, een aanbouw van 252 volkswoningen noodzakelijk was om de woontoestanden in behoorlijke banen te leiden. Het voorzien in de behoefte aan volkswoningen is geen filantropie maar werd door hem beschouwd als een ernstige noodzaak voor alle standen.¹⁶⁾

Het is bekend dat gebrek aan volkswoningen onvoldoende aanbod van arbeidskrachten voor de

industrie met zich meebrengt. Men moest in Tilburg dus voorzien in het tekort aan arbeiderswoningen om te voorkomen dat de industrie zou gaan lijden onder gebrek aan arbeidskrachten. Bovendien zou een krappe arbeidsmarkt nieuwe fabrikanten kunnen weerhouden van vestiging in Tilburg. De bezwaren van woningnood worden op den duur niet alleen gevoeld door fabrieksarbeiders maar ook door de fabrikanten, de bouwbedrijven en de middenstand. Gezien het voorgaande wekt het verbazing dat de fabrikanten niet eerder zijn overgegaan tot de oprichting van een woningbouwvereniging. Te meer daar zij steeds in ruime mate vertegenwoordigd zijn geweest in het gemeentebestuur. Door de oprichting van de woningbouwvereniging St. Joseph hebben de arbeiders in Tilburg op het gebied van de sociale woningbouw het voortouw genomen.

St. Joseph contra B en W

Door de Woningwet kon de rijksoverheid financiële steun gaan verlenen aan de bouw van zogenaamde woningwetwoningen. Deze woningen konden worden gebouwd in opdracht van gemeentebesturen of door verenigingen en stichtingen uitsluitend werkzaam in het belang van de verbetering van de volkshuisvesting. Een woningbouwvereniging die woningen wilde bouwen met steun van de rijksoverheid moest hiervoor een voorschotaanvraag indienen bij de gemeenteraad. De Raad stuurde het verzoek naar B en W om advies waarna deze een preadvies voorlegden aan de Raad waarover dan in de raadsvergadering werd beslist.

In een verzoekschrift van 11 april 1914 vraagt de woningbouwvereniging St. Joseph de gemeenteraad van Tilburg een besluit te nemen waaruit blijkt dat: ten eerste de Raad bereid is steun te verlenen aan een aanvraag voor een rijksvoorschot, waarvan de grootte later zal worden bepaald en ten tweede

wil de vereniging weten onder welke voorwaarden deze steun zal worden verleend. Het verzoekschrift werd 24 april in handen gegeven van B en W.

Het ledental van St. Joseph was inmiddels gestegen tot 100. Elk lid was verplicht een aandeel te nemen van f 25,— dat binnen vijf jaar volgestort moest worden. Het was de bedoeling van de vereniging de leden/aandeelhouders in de toekomst in de woningen van de vereniging te huisvesten. Een van de leden, Jan van Rijzewijk, was eveneens lid van de gemeenteraad.¹⁷⁾

In de raadsvergadering van 12 juni vraagt hij inlichtingen over het uitblijven van het preadvies waar de vereniging reikhalzend naar uitziet omdat ze wil beginnen met de bouw. De voorzitter belooft dat het preadvies in de volgende raadsvergadering zal worden behandeld.¹⁸⁾ Het verzoekschrift van St. Joseph aan de gemeenteraad werd in de loop van het jaar ondersteund door adhaesiebetuigingen van de Tilburgsche rk drankbestrijdingsvereniging, de Tilburgsche katholieke

Tentoonstelling over volkshuisvesting in twee bijzalen van de RK Gildenbond aan de Tuinstraat, november 1913. Er werden o.a. bouwplannen getoond uit Hengelo, Arnhem, Enschede en Eindhoven

esperantistenvereniging, de rk bond voor spoor- en tramwegpersoneel St. Raphaël, het plaatselijk comité voor de katholieke sociale actie en tot slot van de pastoors van Tilburg. Deze brede ondersteuning versnelde de behandeling van het verzoekschrift echter niet.

Het college van B en W had veel tijd nodig om een preadvies uit te brengen. Voor Tilburg was de sociale woningbouw iets nieuws. Het gemeentebestuur had zich voor 1913 amper met de volkshuisvesting bemoeid en werd nu voor het eerst met de problematiek van de rijksvoorschotten geconfronteerd. Verschillende gemeentebesturen werden aangeschreven om inlichtingen en advies. De ontwerpvoorwaarden werden bekritiseerd door diverse instanties zoals de dienst Publieke Werken, de gezondheidscommissie en de Commissie van Advies van de woningbouwvereniging.¹⁹⁾

B en W zou niet veel tijd nodig hebben om vast te stellen dat ze bereid was een voorschot te verlenen indien door het Rijk aan de gemeente een even groot voorschot zou worden verleend. Het venijn zat in de voorwaarden waaronder dat voorschot zou worden verstrekt.²⁰⁾

Het bestuur van St. Joseph en B en W verschilden op twee punten van mening. Het college van B en W eiste ten eerste een eigen vermogen van 5% van het totaal benodigde bouwkapitaal en ten tweede hypotheekstelling. St. Joseph had principieel bezwaar tegen deze bepalingen. De eerste voorwaarde zou voor de vereniging een belangrijke uitbreiding van het ledental noodzakelijk maken. Daarnaast zou het ook noodzakelijk worden financieel krachtiger leden te winnen. De leden waren immers eveneens de aandeel- en/of obligatiehouders van de vereniging. Hierdoor zou de homogeniteit van de vereniging worden aangetast terwijl men juist bij de samenstelling van de leden streefde naar een groep gelijksoortige mensen. Bovendien was uit inlichtingen bij andere gemeenten gebleken dat de eisen omtrent eigen vermogen uiteenliepen van 0 - 10%. Aan de hypotheekstelling kleefde voor St. Joseph het bezwaar dat de kosten voor haar re-

kening zouden komen terwijl de gemeente zonder hypotheek dezelfde waarborgen zou hebben.²¹⁾ B en W beoogde met de hypotheekneming 1 zekerheid 2 een gemakkelijk executiemiddel en 3 een preferentie, waardoor in het geval de vereniging failliet werd verklaard de gemeente een voorrecht zou hebben op het onroerend goed van de vereniging.

Het bestuur van St. Joseph en de Commissie van Advies van de woningbouwvereniging stellen de volgende oplossing voor: er wordt geen eigen vermogen gevraagd. Daartegenover staat dat het merendeel van de leden van de raad van commissarissen door het gemeentebestuur van Tilburg wordt aangewezen of er vindt een storting van 5% plaats met de bepaling dat de meerderheid van de raad van commissarissen uit de obligatiehouders wordt gekozen, dus geen gemeentetoezicht.

De discussie en correspondentie hierover gedurende een jaar resulteren in een preadvies aan de Raad waarin zowel wordt vastgehouden aan het eigen vermogen van 5% als aan de hypotheekstelling. De commissarissen hadden volgens de statuten van St. Joseph te weinig bevoegdheden en het bestuur had daarentegen het recht zelfstandig beslissingen te nemen, aldus de motivatie van B en W.

Daarnaast waren er nog andere zaken die moesten worden opgelost. De Commissie van Advies van de woningbouwvereniging bracht naar voren dat de particuliere bouwnijverheid nergens in Nederland en ook niet in Tilburg er in geslaagd was rendabele arbeiderswoningen te stichten. Hierop volgde een touwtrekken om de huurprijs: of deze al dan niet bepaald moest worden door de vrije markt. De commissie beval een regeling aan, waarbij werd uitgegaan van een dekkende huur, maar de mogelijkheid werd opengelaten bij exploitatietekorten een subsidie van Rijk en/of gemeente te verlenen. Hier verschijnt het fenomeen huursubsidie in Tilburg voor het eerst ten tonele. Daarnaast bepaalde men dat de woningen zouden worden verhuurd tegen dezelfde prijs waarvoor gelijksoortige woningen in de

gemeente werden verhuurd. Deze bepaling diende enerzijds om oneerlijke concurrentie te voorkomen en anderzijds om een college van B en W in de toekomst, eventueel bestaande uit een meerderheid van eigenbouwers, ervan te weerhouden abnormaal hoge huren te eisen.²²⁾ Van de zijde van Publieke Werken benadrukte Rückert vanuit stedenbouwkundig oogpunt het belang van de gemeentelijke bemoeienis met de aanleg van nieuwe wijken. Het nieuwe complex woningen zou zich met de bestaande bebouwing tot een geheel moeten verenigen om zo een bijdrage te leveren aan een ordelijke stedenbouw.

Rückert wil eveneens een bepaling in de voorwaarden omtrent de grootte van het voorschot en het aantal te bouwen woningen. Hierdoor wil hij de stichting van verschillende kleine woningbouwverenigingen voorkomen. De eerste stap ter verbetering van de volkshuisvesting moet volgens hem gericht zijn op de bouw van ten minste 100 woningen. Als St. Joseph zich daartoe wil verbinden kan haar een voorschot worden verleend. Zo niet, dan kan de gemeente beter niet met haar in zee gaan.²³⁾

Van alle aangehaalde zaken maakten de hypotheekstelling en de kwestie van het eigen vermogen het belangrijkste deel uit van de discussie in de gemeenteraad.

Gemeenteraad

Uiteindelijk ontvangt de gemeenteraad in mei 1915 het door B en W opgestelde ontwerpbesluit met de voorwaarden en bepalingen waaronder een voorschot kan worden verstrekt. In het begeleidend schrijven lezen wij, evenals verschillende raadsleden toen, met verbazing dat het college van B en W uit de woningtelling van 1914 heeft geconcludeerd dat er in Tilburg geen woningnood heerst maar dat men wel de behoefte aan goede woningen voelt. B en W verwacht dat het particulier initiatief op korte termijn voor het grootste gedeelte in die behoefte zal voorzien. Men vindt het echter toch belangrijk door het verstrekken van een voorschot ingevolge de Woningwet, mee te werken het aantal woningen in de gemeente uit te

Ontwerp van de eerste arbeiderswoningen door architect J. van der Valk, maart 1917

breiden.

Als het ontwerpbesluit 11 mei in de Raad wordt besproken heeft J. van Rijzewijk twee amendementen ingediend. Ten eerste B en W stellen voor dat de leden en obligatiehouders 5% van het benodigde kapitaal storten, Van Rijzewijk stelt voor 2%. Ten tweede wordt door B en W voorgesteld dat de vereniging een eerste hypotheek moet verlenen aan de gemeente en dat deze hypotheekkosten geheel ten koste van de vereniging zullen komen. Van Rijzewijk stelt voor deze hele clause te laten vallen of indien de Raad dat niet wil, deze kosten op rekening van de gemeente te nemen.

In de discussie die daarop volgt legt Van Rijzewijk uit dat er nauwelijks kans bestaat dat de vereniging 5% van het benodigd kapitaal bij elkaar krijgt. Het is gebleken dat aan de meeste toezeggingen van personen, die zich in het begin als belangstellend voordeden voorwaarden zijn verbonden. Met betrekking tot het tweede punt geldt dat

toen de onderhandelingen met de gemeente begonnen de hypotheekkosten op f 150,— werden geschat. Achteraf blijkt dat deze zes à zeven honderd gulden gaan bedragen. Wanneer de Raad vasthoudt aan de hypotheekstelling wil Van Rijzewijk een voorstel doen om een voorschot van 100% te verlenen. In Tilburg zijn er zeer veel mensen die huizen verhuren en er belang bij hebben dat er woningnood is. Hierin ligt de verklaring van de geringe belangstelling in Tilburg voor het steunen van een woningbouwvereniging.

Het voorstel van een 100%-voorschot krijgt steun van de raadsleden Kocken, Arts, Van Rijen en Devenijns. De voorzitter stelt voor het punt tot een volgende vergadering aan te houden omdat bij een voorschot van 100% de samenstelling en de bevoegdheid van de raad van commissarissen zullen moeten worden gewijzigd. Daarvoor is een wijziging van de statuten van de vereniging nodig. Wanneer de gemeente 100% geeft dan zijn er geen

obligatiehouders meer en daartoe moet men overleg plegen met het bestuur van de vereniging. B en W bepleiten een veto-recht voor de raad van commissarissen.

Het resultaat van de bespreking in de Raad is dat men ervan uitgaat dat een voorschot van 100% aan de vereniging wordt gegeven indien de statuten zodanig worden gewijzigd, dat de raad van commissarissen een meer direct toezicht op de handelingen van het bestuur kan uitoefenen. B en W zal een nieuw voorstel doen aan de Raad.

Intussen wordt burgemeester Raupp ziek en wordt hij tijdelijk vervangen door wethouder P.F. Bergmans. Uit de briefwisseling tussen de gemeentesecretaris Vonk de Both en Bergmans blijkt dat burgemeester Raupp een nieuw voorstel heeft ontwikkeld waar noch het raadslid Van Rijzewijk noch de voorzitter van St. Joseph de heer Horvers het ook maar enigszins mee eens zijn. Horvers en Van Rijzewijk dreigen in de vol-

gende raadsvergadering B en W te interpellieren over het uitblijven van een nieuw voorstel als het punt van de voorschotverlening niet op de agenda staat. De gemeentesecretaris is duidelijk verlegen met de zaak zeker nu een socialistische bouwvereniging is opgericht die waarschijnlijk met een verzoek bij de Raad komt voor het verzoek van St. Joseph is behandeld. Hij informeert voorzichtig of deze laatste omstandigheid geen aanleiding is voor Bergmans om alsnog het gewijzigd voorstel van B en W inzake het verzoek van St. Joseph op de agenda van de volgende vergadering te plaatsen. Uit égard tegenover de burgemeester, die met zijn voorstel in elk geval het belang van de vereniging beoogt, wordt het voorstel niet op de agenda geplaatst. Men wil eerst de zaak met zijne edelachtbare bespreken en daarna de nadere voorstellen van het college van B en W in de Raad brengen.

Burgemeester bleek het ongewenst te vinden door het verstrekken van een 100%-voorschot aan St. Joseph een precedent te scheppen voor andere verenigingen. Daarom stelde hij pogingen in het werk om voor de bouwvereniging geld bijeen te brengen teneinde de storting van 5% welke oorspronkelijk in het voorstel van B en W als eis was op-

genomen, mogelijk te maken. Hierdoor zou naar de mening van Raupp ook voorkomen worden dat wanneer de gemeenteraad het merendeel van de commissarissen benoemt, deze zich mengt in de interne aangelegenheden van de vereniging. Burgemeester Raupp voerde onderhandelingen met de maatschappij tot exploitatie van staatspoorwegen. Deze maatschappij wilde echter alleen steun verlenen aan een algemene bouwvereniging. Burgemeester Raupp heeft tevergeefs al het mogelijke gedaan om de katholieke bouwvereniging St. Joseph om te zetten in een neutrale vereniging. St. Joseph wenste niet gesteund te worden door de maatschappij tot exploitatie van de staatspoorwegen wanneer ze daarvoor haar beginsel moest prijsgeven. De besprekingen tussen Raupp en het bestuur van St. Joseph leverden niet de overeenstemming op die nodig zou zijn om het door de gemeenteraad in zijn vergadering van 11 mei 1915 aangenomen beginsel om een voorschot van 100% aan de vereniging te geven op voorwaarde dat de statuten worden gewijzigd, te veranderen.

Men besluit uiteindelijk in de raadsvergadering van 23 augustus 1915 aan St. Joseph een voorschot te geven van 100%. Beklemtoond wordt dat het alleen in dit bijzon-

der geval zo gebeurt voor de eerste vereniging die zich met het woningbouwvraagstuk bezighoudt. Het voorschot zal beperkt blijven tot de kosten van zoveel woningen als de vereniging thans leden telt, maximaal 110 woningen. In de voorwaarden en bepalingen is eveneens opgenomen dat de artikelen 19, 21 en 23 van de statuten van de vereniging moeten worden veranderd. Hierdoor zal de raad van commissarissen uit drie tot vijf personen bestaan waarvan de voorzitter wordt benoemd door het college van B en W uit hun midden. Van de overige leden van de raad van commissarissen wordt de helft benoemd door de gemeenteraad en de andere helft door de leden der vereniging. Besluiten worden genomen met meerderheid van stemmen. Verder is in de voorwaarden geregeld dat de gemeente eerste hypotheek krijgt over de onroerende goederen van de vereniging tot het bedrag van het voorschot. De hypotheekstelling blijft op kosten van de vereniging. In totaal zijn er 18 voorwaarden of bepalingen. Het raadslid Van Rijzewijk protesteerde nog tegen het voorgedrag van niet alleen de raad van commissarissen maar ook van B en W. Door al deze bepalingen bleef er naar zijn mening van de zelfstandigheid van het bestuur weinig over. In een eerdere vergadering

Officiële opening van de eerste 15 arbeiderswoningen van St. Joseph op 13 oktober 1917

